DOI 10.31392/ONP.2786-6890.9(2)/2.2025.01
UDC 378.091.3

CONCEPTUAL FOUNDATIONS OF A TEACHER'S LINQUISTIC AND PROFESSIONAL ACTIVITY: THE CASE OF V. O. SUKHOMLYNSKYI'S PEDAGOGICAL HERITAGE

Viktoriia Voloshyna
Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Ukrainian and Foreign Languages and Teaching Methods in Primary and Preschool Education,
Dragomanov Ukrainian State University,
9, Pyrohova Str., Kyiv, Ukraine
https://orcid.org/0009-0007-0805-7289
e-mail: v.v.voloshyna2@npu.edu.ua

Abstract. *One of the challenges determined by the state of modern education is the professional training of teachers. The article explores effective forms and methods of educating the younger generation through native language instruction, examines the conceptual foundations of linguistic and professional activity, analyzes the key principles of speech competence formation, outlines ways to enhance interest in studying one's native language, and generalizes V. O. Sukhomlynskyi's scientific ideas concerning the problem of speech development, since his contribution to developing the concept of child education based on the mother tongue is of particular significance. In educating children through language, Sukhomlynskyi assigned a central role to the teacher, who conveys to the child the uniqueness of the spoken word. Vasyl Oleksandrovych was deeply convinced that the ability to tell stories beautifully and to reveal to pupils the melody of speech are the very principles on which pedagogical mastery is founded. The study explores the characteristic features of the linguistic personality and the criteria for a successful narrative according to V. O. Sukhomlynskyi. A prominent place in his methodological system belongs to the «Journeys to the Sources of the Word». It is precisely language and literature teachers who, through storytelling and skillful presentation, are called to implement native-language education and upbringing – something impossible without systematic reading, which guarantees the teacher's deep knowledge of the subject. Among the pedagogical tools created by Sukhomlynskyi were «The Room of Fairy Tales», «The Island of Wonders», «Two Hundred Flowers of the Native Language» (two hundred conversations aimed at enriching children's vocabulary), the album «The Treasury of the Native Language», and the four cults – the Cult of the Motherland, the Cult of the Mother, the Cult of the Book, and the Cult of the Native Word. He also established The Room of the Ukrainian Word, a Puppet Theater, and crafted expressions about language designed to develop speech and creativity while nurturing patriotism in pupils.*

An analysis of linguistic, literary, and methodological Ukrainian studies, educational books, and the literary heritage of V. O. Sukhomlynskyi confirms the considerable attention of scholars, writers, and folklorists to the teacher's ability to master the word.

The outcomes of the conducted research can be applied in the professional training of primary school teachers and in the practical coursework of students specializing in Ukrainian language and literature.

Keywords: *word, language, speech, linguistic personality, speech competence, speech culture, teacher training.*

© Voloshyna V., 2025

DOI 10.31392/ONP.2786-6890.9(2)/2.2025.01
УДК 378.091.3

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ МОВНОПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ НА ПРИКЛАДІ ПЕДАГОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Волошина В. В.
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української й іноземних мов
та методик викладання
в початковій і дошкільній освіті,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
вул. Пирогова, 9, Київ, Україна
https://orcid.org/0009-0007-0805-7289
e-mail: v.v.voloshyna2@npu.edu.ua

Анотація. *Однією з проблем, зумовлених станом сучасного освітнього процесу, є професійна підготовка вчителя. У статті здійснено пошук ефективних форм і методів виховання підростаючого покоління засобами навчання рідної мови, розглянуто концептуальні основи мовнопрофесійної діяльності, проаналізовано ключові засади формування мовленнєвої компетентності, окреслено шляхи підсилення інтересу до вивчення рідного слова, узагальнено наукові ідеї В. О. Сухомлинського щодо проблеми мовленнєвого розвитку, адже значним є його внесок у розробку питання виховання дітей на засадах материнської мови. Першочергове місце в навчанні школярів засобами слова педагог відводив учителеві, адже саме він доносить до дитини його неповторність. Василь Олександрович був глибоко переконаний у тому, що красиво розповідати, відкривати перед очима малечі мелодику сказаного – ось ті принципи, на яких ґрунтується педагогічна майстерність. Досліджені характерні ознаки мовної особистості, критерії вдалої розповіді, за В. О. Сухомлинським. Чільне місце в його методичній системі посідають «Подорожі до джерел слова», саме вчителі-словесники завдяки розповіді, майстерному викладу матеріалу покликані реалізувати рідномовне навчання й виховання, а це неможливо без систематичного читання, що є запорукою знання вчителем свого предмета. «Кімната казок», «Острів чудес», «Двісті квіток рідної мови» (двісті бесід, що сприяли поповненню словникового запасу), альбом «Скарбниця рідної мови», чотири культи (Культ Батьківщини, Культ Матері, Культ Книги і Культ Рідного Слова), Кімната українського слова, ляльковий театр, вислови про мову створені педагогом з метою розвитку мовлення і творчості, виховання патріотизму. Аналіз мовознавчої, літературознавчої, методичної україністики, навчальних книг, літературної спадщини В. О. Сухомлинського є доказом уваги науковців, письменників, фольклористів до вміння вчителя володіти словом.*

Матеріали проведеного дослідження можуть бути використані викладачами початкової школи на уроках української мови та літератури, студентами під час проходження практики.

Ключові слова: *слово, мова, мовлення, мовна особистість, мовленнєва компетентність, культура мовлення, професійна підготовка вчителя.*

© Волошина В. В., 2025

Вступ та сучасний стан проблеми дослідження. Вагомі наукові розвідки таких учених, як О. Білецький, Т. Бугайко, Л. Булаховський, П. Волинський, О. Дорошкевич, С. Єфремов, М. Жовтобрюх, А. Коваль, Б. Кулик, О. Курило, В. Масальський, Л. Мацько, В. Неділько, І. Огієнко, О. Потебня, В. Сімович, Б. Степанишин, М. Стельмахович, М. Сулима, М. Сумцов, П. Хропко, С. Чавдаров, були присвячені поняттю «мовна особистість».

У працях О. Біляєва, Є. Голобородько, О. Горошкіної, Т. Донченко, П. Кордун, Л. Мацько, В. Мельничайка, Л. Паламар, М. Пентилюк, Л. Скуратівського, В. Статівки досліджено розвиток мовлення учнів.

Проблему розвитку діалогічного мовлення розглянуто в лінгводидактичних працях М. Вашуленка, О. Глазової, С. Дубовик, С. Копелюк, Л. Левіної, Е. Палихати, О. Петрик, Л. Соловець, Г. Шелехової, Л. Варзацької, Н. Янко.

Мета і завдання дослідження. Здійснення наукового аналізу концептуальних основ мовнопрофесійної діяльності вчителя, матеріалу, що допоможе не тільки в підготовці школярів до майбутнього, а й у сприянні їхнім щоденним потребам і тим самим у реалізації принципу зв'язку навчання з життям. Завданнями дослідження є розкриття концептуальних основ мовнопрофесійної діяльності вчителя, узагальнення наукових ідей В. О. Сухомлинського щодо проблеми мовленнєвого розвитку учнів початкової школи, окреслення шляхів підсилення інтересу до вивчення рідної мови.

Методи дослідження. У статті використаний аналіз науково-педагогічних праць В. О. Сухомлинського щодо проблеми мовленнєвого розвитку учнів початкової школи, проаналізовані шляхи покращення якості вивчення рідної мови, представлені концептуальні основи мовнопрофесійної діяльності вчителя, здійснено аналіз ефективних форм і методів виховання підростаючого покоління засобами навчання рідної мови.

Виклад основного матеріалу дослідження. Історичний досвід попередніх поколінь – свідчення того, що мова є підґрунтям формування особистості, її самоідентифікації, запорукою консолідації народу, тому важливе дбайливе ставлення до неї.

«Історія української мови переконливо показала, що цей неоціненний скарб народу, перша ознака його ідентичності у колі інших народів, джерело духовності в найширшому розумінні цього поняття потребує такого ж дбайливого ставлення і захисту, як земля, вода, повітря і, нарешті, сама людина» [7, с. 3].

«У неосяжній розмаїтості мови і разом з тим у внутрішній єдності її як системи, в незліченності її виражальних варіацій і в безмежності закладених у ній можливостей її розвитку – незглибима мудрість народу, творця мови (…). Ніяка окрема людина, ніякий геній, ні сто геніїв не спроможні створити живу мову. Мову спроможний створити тільки народ. Мова – творчість народу і тільки його компетенція, але нічия зокрема. Народ – господар мови. Ніхто не може орудувати в мові всупереч волі народу – язикотворця. А воля народу – в законах мови, за якими він творить її» [1, с. 155-156].

Педагогічні, публіцистичні, художні праці В. О. Сухомлинського свідчать, що проблема формування особистості на основі вивчення рідної мови завжди актуальна.

Слово Василь Олександрович порівнював з містком, що науку виховання перетворює на мистецтво. Усе, що злітало з його вуст, було насичене любов'ю, пахощами трав і лісу. «Скарби слова… Вони, тільки вони доносять до людської душі ідею, вони творять художній образ, який вчить молоде покоління, надихає благородним прагненням віддати все, а якщо потрібно – то й життя віддати…», – наголошував

В. О. Сухомлинський у статті «Література і людина». Слово, уважав він, – це зброя, це заклик до наступу, це гімн, що звеличує людину-борця.

Слово відіграє величезну роль у формуванні духовного світу, культури дитини, адже мова, що складається із сотень тисяч, мільйонів слів, – засіб пізнання, енергія, що віддзеркалює людську думку. «Слово – …це очі, що бачать красу; тільки пізнавши слово, тільки тоді, коли слово ввійшло в душу й стало її багатством, дитина здатна дорожити ним» [6, с. 2], – писав педагог у статті «Джерело невмирущої криниці».

Звертаючись до колег, педагог говорив: «Наша з Вами місія, дорогий друже, – пробудити, утвердити, виховати любов до слова. Привести свого вихованця до тієї вершини духовного розвитку, з якої перед ним відкривається краса й велич усього, створеного рідним народом на багатовіковому шляху…» [6, с. 2].

Педагог акцентував увагу на тому, що вік від шести до одинадцяти років – зародження поваги, трепетного ставлення до материнського слова, пізнання його найтонших відтінків, барв, пахощів. Десятилітня практика переконала Василя Олександровича в тому, що чутливість до точності і краси материнської мови, грамотність визначається тим, яким було слово у віці шести-восьми років.

Педагогічний колектив Павлиської середньої школи доносив вихованцям усі грані рідного слова. Клас, поле, луг, ліс стали тими осередками пізнання нового, завдяки яким відбувається формування особистості.

«Насамперед учитель має усвідомити потребу в оволодінні мистецтвом українського слова, в необхідності знань з культури української мови, фахової риторики, ділового спілкування, психолінгвістики, в посиленні комунікативного потенціалу традиційних навчальних дисциплін. Шлях до позитивних змін пролягає через наше серце і серце наших вихованців» [2, с. 16].

Характерними ознаками мовної особистості є «…філологічний стиль мислення, широкий філологічний кругозір, мовні, літературні, педагогічні здібності, вільне володіння українською мовою, мовна індивідуальність, виразне мовлення, гарна дикція, мовленнєва моральність» [2, с. 16].

Колеги згадують, що з учителями молодших класів Василь Олександрович працював постійно, уважаючи, що саме вони закладають фундамент подальшого успішного навчання в середній і старшій школі, вимагав від них знання предмета, високого професіоналізму, дбайливого ставлення до мови й індивідуального підходу до кожного вихованця.

«Двісті квіток рідної мови» – двісті бесід про красу батьківського слова, про те духовне багатство, що наповнює серце учня, завдяки чому здійснюється патріотичне виховання. Ось лише кілька цих «квіток», що сприяли становленню лексики вихованця: «*Пташки відлітають у вирій», «Біля ставка на світанку», «Осіннє вбрання лісу», «Веселка», «Осінній дощ», «Перший грім», «Бджоли над квіткою хмелю», «Джміль у квітці маку», «Ранкова зірниця в полі», «Ластівки прощаються з літом», «Остання осіння квітка», «Зеленіє озимина», «Верба над річкою», «Перший весняний птах», «Марево над обрієм», «Хмаринка в блакитному небі», «Багряне небо», «Коли сонечко сховається за хмарою», «Зелена травинка пробила сухий листок», «Широке поле», «Буйний вітер», «Бита дорога», «Падають достиглі яблука», «Перші сніжинки», «Осінній день» («бабине літо»), «Квіти троянди», «Сонячна галявина», «Перший весняний струмок», «Троянда розкриває пелюстки», «Виноградні грона», «Осінні тумани», «Зернина і колосок», «Перша крига на ставку», «Хуртовина», «Цвітуть яблуні», «Уранці на пасіці», «Тополя в степу над шляхом», «Краплини роси на пелюстках жоржини», «Восени на баштані», «Мерехтіння зірок», «Біля могили воїна», «Працьовиті руки матері», «Інній*

на вербах», «Літній день на жнивах», «Наше свято Першого Хліба», «Радість і туга», «Мої прагнення», «Спрага в літній день».

Образ деяких «квіток» є літературними цитатами, це висловлювання українських прозаїків і поетів, творчість яких Василь Олександрович використовував, розкриваючи дітям красу і неповторність слова рідної мови: «*Між ярами над ставами верби зеленіють», «Сонце заходить, гори чорніють, пташечка тихне, поле німіє», «Зелений гай густесенький», «Вітер край дороги гне тополю», «На могилі кобзар сидить та на кобзі грає», «Мати молодая з своїм дитяточком малим», «Реве, свище завірюха», «Зійшли сніги, шумить вода, весною повіва», «Вечірня зіронька встає», «За сонцем хмаронька пливе», «Гомін, гомін по діброві, туман поле покриває», «У долині село лежить», «Співають ідучи дівчата», «Защебетав соловейко – пішла луна гаєм», «Очі розкрила конвалія біла і в здивуванні застигла, зомліла», «Встала весна, чорну землю сонну розбудила», «Минуло тепле літечко, настали холоди», «Неначе човен в синім морі, то виринав, то потопав (місяць між хмарами)», «Червоніє за горою, плугатар співає», Та вже весна, та вже красна; із стріх вода капле», «Вітер з гаєм розмовляє, шепче з осокою».*

Любов, підкреслював Василь Олександрович, – найсвітліше почуття, отже, плекати любов до материнського слова – означає зміцнювати в дитині захоплення, подив, шану перед рідною мовою.

У Павлиській середній школі був ілюстрований альбом «Скарбниця рідної мови», завдяки якому слово заграваало в думках учнів новими барвами. Тисяча слів (конкретні та абстрактні поняття) з малюнками до кожного. Абстракцію передавали сюжети, наприклад, поняття *«повага»* співвідносилося із картинкою, на якій дівчинка з хлопчиком принесли бабусі яблука на вишитому чистому рушнику.

«Скарбниця рідної мови» починалася з малюнків до таких слів, як *ліс, ставок, дуб, сад, луг, галявина, струмок, джерело, потік, річка, берег, надвечір'я, вечір, ніч, світанок, ранок* тощо. Далі – зображення живих істот: *курча, теля, ягня, лоша, кошеня, горобець, ластівка, горлиця, сокіл, орел, соловейко, вишня, яблуня, тополя, пролісок, конвалія, жоржини, волошки*. Виняткове місце посідали ілюстрації до слів *дитя, мати, батько, бабуся, дідусь, син, брат, сестра*. Наочно подано такі абстрактні поняття, як *мужність, вірність, Вітчизна, подвиг, повага, шана, пам'ять*; негативні риси характеру, недоліки суспільного життя: *егоїзм, заздрість, жадібність, злість, жорстокість, лінь, агресивність, хвалькуватість, байдужість, недбалість* тощо.

«Скарбниця рідної мови» була своєрідним посібником викладачеві, який уводив дитину в рідну мову, розкриваючи, показуючи їй усі її скарби. Василь Олександрович наголошував на тому, що в початковій, середній і старшій школах кожного дня потрібно проаналізувати хоча б одне поняття, уникаючи звалити на вихованця море вражень, яких він не зможе осмислити.

Ще з раннього дитинства, підкреслював педагог, мову повинні збагатити слова, що несуть у собі яскраві поетичні образи, і тому першочерговим завданням колективу Павлиської середньої школи було вміння запалити в серці вихованця вогник захоплення красою слова рідної мови, саме рідної мови, яка є духовною категорією, адже це те, що дитина ввібрала в себе з материнським молоком, це колискова, проспівана їй. Разом з цим малеча сприймає звичаї, традиції, пісні свого народу. «Словом своїм діди й прадіди наші передавали нам свої заповіти, свою любов до рідного краю і, найперше, – любов до рідної мови» [2, с. 16].

Дослідники спадщини В. О. Сухомлинського зазначають, що у вихованні словом учений наполягав на необхідності вплинути мовою на психіку дитини («доторкнутися до серця словом»), адже це спонукатиме зворотнє – наставник оцінить

ситуацію з точки зору школяра, тому Василь Олександрович використовував відвідування музеїв, літературу, інсценування оповідань та казок, аналіз прислів'їв і приказок, подорожі, гуртки, ігри, свята як засоби пізнання рідної мови.

Учений розумів, що саме дефіцит духовності придушує в людині найвищі почуття: руйнує мрії щодо кращого майбутнього, сіє невпевненість у ньому, викривляє і деформує особисте ставлення до рідного народу як етносу, до материнської мови предків, нівечить чисті й високі ідейні помисли про добро і зло, честь і гідність, правдивість, милосердя, самопожертву, отже, руйнує особистість як сина, дочку свого народу, тому запорукою патріотичного виховання стали чотири предтечі: *Культ Батьківщини, Культ Матері, Культ Книги і Культ Рідного Слова*.

Патріотизм і повага до рідної мови, на думку великого Педагога, – це одне ціле, бо та людина, яка байдуже ставиться до материнського слова, нехтує ним, не може любити Батьківщину. «Любов до Батьківщини неможлива без любові до рідного слова. Тільки той може осягти своїм розумом і серцем красу, велич і могутність Батьківщини, хто збагнув відтінки і пахощі рідного слова, хто дорожить ним, як честю рідної матері, як колискою, як добрим ім'ям своєї родини. Людина, яка не любить мови рідної матері, якій нічого не промовляє рідне слово, – це людина без роду й племені» [5, с. 3], – зазначав В. О. Сухомлинський.

У книзі «Моральні заповіді дитинства і юності», що є актуальною і співзвучною сьогоденню, автор зауважував, звертаючись до вихованців: «Батьківщина – це твоє рідне слово. Знай, бережи, збагачуй велике духовне надбання свого народу – рідну українську мову. Це – мова великого народу, великої культури. Українською мовою написані невмирущі твори Котляревського і Шевченка, Франка і Лесі Українки, Нечуя-Левицького і Коцюбинського. Українська мова живе в прекрасних піснях твого народу» [4, с. 34].

Один зі стендів Державного педагогічно-меморіального музею В. О. Сухомлинського присвячений любові до рідного краю, до землі, де народився, адже виховання і любов до Батьківщини – одне ціле, і про це свідчать вислови вченого, уміщені на стенді: «Ми прагнемо, щоб серце кожного вихованця було пов'язане з рідною землею», «Захоплення красою землі, де жили діди й прадіди, де нам судилося прожити життя, повторити себе в дітях, постаріти і піти в землю, яка народила нас, – це найважливіше емоційне джерело любові до Батьківщини. У світі є країни, де природа яскравіша від наших полів і лугів, та рідна краса повинна стати для наших дітей найдорожчою».

Г. І. Сухомлинська, дружина педагога, у статті «Сила духу і розуму» згадує: «В листах відчувалася велика любов Василя Олександровича до рідного краю. Він описував Україну, її широкі, безкраї степи, білі хати, які потопали в зелені вишневих садів, таємничі кургани – свідки сивої давнини… „Коли б ти знала, як мене вабить Україна! Часто сняться мені рідні місця"» [3, с. 16].

Педагог увесь час прагнув, щоб криниця рідного слова стала для його вихованців джерелом живої води, такою ж потребою, як краплина для мандрівника у спекотний день. «Слово мусить жити – ось у чому штука! Жити в творчості дитячій, у стосунках між дітьми, підлітками, юнацтвом. Слово мусить бути найчутливішою струною душі, щоб словом вихованець прагнув виразити себе, передати в сердечній розмові з другом, з коханою, з батьком-матір'ю свої найпотаємніші думки й почуття – ось у чому наша місія, друже» [6, с. 2]. На допомогу цьому В. О. Сухомлинський створив «*Кімнату українського слова*», *ляльковий театр*, де кожен учень збагачував словниковий запас, поринаючи в безмежний океан, ім'я якому – рідна мова.

Педагог постійно задумувався над тим, чому ж один учитель майстерно здійснює виховання, використовуючи слово, інший – порожнина, яка не спроможна зацікавити, вплинути, виховати.

Василь Олександрович непохитно вірив у силу слова, зазначаючи, що саме «… скарби слова… Вони, тільки вони доносять до людської душі ідею, вони творять художній образ, який учить молоде покоління, надихає благородним прагненням віддати все, а якщо потрібно – то й життя віддати в ім'я високих гуманістичних ідеалів» [3, с. 180]. Багаторічний досвід педагога впевнив його в тому, що розповідь є ключовим аспектом, найвагомішою складовою у вихованні та поясненні матеріалу, згідно з цим він виділив критерії вдалої розповіді: текст повинен бути продуманий; обов'язково – наявність плану розповіді, записаного на дошці або ж у зошитах учнів; початок розповіді повинен бути вдалий; педагог має так провести роботу, щоб думку учня спрямувати в потрібному руслі; зв'язок з попередніми темами; думка, матеріал будується на основі ключових понять – від головного до другорядного; запорукою засвоєння матеріалу є чіткість, логічність, послідовність його викладу; розповідь повинна заграти всіма барвами веселки, при цьому не перенаситити і не стомити дітей; запорука подальшого прогресу – залишати щось недоговорене, щоб дитина ще раз захотіла повернутися до пізнання цієї інформації; емоційність також повинна вплинути на дитячу душу.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, на сучасному етапі розбудови національної школи значним є внесок В. О. Сухомлинського в розробку проблеми значення української мови у формуванні й становленні особистості. Батьківське слово є найміцнішим, найважливішим зв'язком між минулим, нинішнім та прийдешнім поколіннями народу, його побутом, звичаями та традиціями. Саме йому вчений надавав першочергового значення в системі шкільних предметів.

Роздуми педагога щодо вагомої ролі рідного слова в освітньому процесі залишаються надзвичайно актуальними і сьогодні, широко застосовуються у практичній діяльності шкіл його настанови стосовно викладання і вивчення материнської мови, тому Культ Батьківщини, Людини, Матері, Книги, Рідного слова, Праці, Природи, на думку педагога, повинні стати фундаментом народної школи.

Перспективою дослідження є пошук ефективних форм і методів виховання підростаючого покоління засобами навчання рідної мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кундзіч О. Слово і образ : Літературно-критичні статті. Київ : Рад. письменник, 1966. 329 с.
2. Семеног О., Базиль Л. Мовна особистість учителя в художній літературі : навч. посіб. Київ : Фенікс, 2008. 224 с.
3. Спогади про Сухомлинського / Упоряд. С. П. Заволока. Київ : Рад. школа, 1990. 223 с.
4. Сухомлинський В. О. Моральні заповіді дитинства і юності. Київ : Рад. школа, 1966. 232 с.
5. Сухомлинський В. О. Слово рідної мови. *Українська мова і література в школі*, 1989. № 1. С. 3-8.
6. Сухомлинський В. О. Стежка до квітучого саду. *Літературна Україна,* 1969. 26 вересня. С. 2.
7. Сучасна українська літературна мова : Підручник / А. П. Грищенко, Л. І. Мацько, М. Я. Плющ та ін. ; За ред. А. П. Грищенка. 3-тє вид., допов. Київ : Вища шк., 2002. 439 с.

REFERENCES:

1. Kundzich, O. (1966). Word and image : Literary-critical articles. Kyiv : Radianskyi Pysmennyk, 329 [in Ukrainian].

2. Semenoh, O., & Bazyl, L. (2008). The linguistic personality of a teacher in fiction : A textbook. Kyiv : Feniks 224 [in Ukrainian].

3. Zavoloka, S. P. (Ed.). (1990). Memoirs about Sukhomlynskyi. Kyiv : Radianska Shkola [in Ukrainian].

4. Sukhomlynskyi, V. O. (1966). The moral commandments of childhood and youth. Kyiv : Radianska Shkola [in Ukrainian].

5. Sukhomlynskyi, V. O. (1989). The word of the native language. *Ukrainska Mova i Literatura v Shkoli*, *(1), 3-8* [in Ukrainian].

6. Sukhomlynskyi, V. O. (1969, September 26). The path to a blooming garden. *Literaturna Ukraina, 2* [in Ukrainian].

7. Suchasna ukrainska literaturna mova : Pidruchnyk / A. P. Hryshchenko, L. I. Matsko, M. Ya. Pliushch ta in. ; Za red. A. P. Hryshchenka. 3-tie vyd., dopov. (2002). Kyiv : Vyshcha shk. [in Ukrainian].